

A mongol császárság története.

(II-ik közlemény.)

A kínai nyelven Dai-Yuan-nak nevezett birodalom tulajdonképi neve Mongol. A mongol uralkodóház ősapja *Bodancsar* az *Un*- (Ön, Uwen) családból. Bodancsar anyjának a neve *Alön Gôwa*, a ki *Dobon Mergen*-t (D. mestert) lérvül véve két fiat szült: a nagyobbik neve *Bugô Khatagi*, a másodiké *Bukhócsi Szalcsi*. Dobon Mergen halála után Alön Gôwa özvegyen maradván, egy éjjel álmában azt látta, hogy valami fehér fény a mongol sátorba jött s arany színű égi lénynyé változva fekvő ágyához jött, a mitől Alön Gôwa megijedt és fölébredt. Attól fogva terhes lett és Bodancsart szülte. Bodancsar testalkatra és alakra nézve a közönséges embertől elütő, csöndes, komoly és kevés beszédű volt; s midőn a házbeliek őt bolondnak mondták, Alön Gôwa így szólt: »e fíjú nem bolond, későkori unokái és utódaiban nagy és fönséges lesz.«

Midőn Alön Gôwa holta után az összes testvérek a házi holmit elosztóban voltak s mindenkinek nem jutott, Bodancsar így szólt: »a magas és alacsony állás, a gazdag és szegény állapot mind végzetszerű, mit vitatkozunk hát a vagyon miatt?« Ezt mondva csupán egy sárga lovat fékezett föl és elment. *Balitun-Alan* nevű helyre érkezve ott csakugyan leszállt. Bodancsar étel-ital nélkül jártában látta, hogy egy vén solym mezei vadat fogott és azt eszi. Hurkot vetett és megfogta. A solymot megtanítván, azt nyúl és madárra eresztette s ezek húsával élt. Ha néha az eledele elfogyott is, mintha az ég segítette volna, megint kapott. Bodancsár ama vidéken tartózkodásának több hónapja multán a *Tungili Khóla* nevű mezőről néhány tized család népe vizet és fűvet keresve oda vetődött. Bodancsar növényből egy kunyhót csinált és azon néppel együtt lakott; mind házi, mind külső dolgaikban egymásnak segítettek, a miért is attól fogva az élet egy kissé kellemesebbé lett.

Egy nap Bodancsár bátyja, Bukhócsi Szalcsi hirtelen egyet gondolt és így szólt: »Öcsém, Bodancsár egyedül ment el, nincs miből éljen, ugyan lehetséges-e, hogy éhezve meg ne fagyjon?« s ezt mondva, csakugyan keresni jött. Midőn az öcscsét megtalálta

és magával vitte, Bodancsar útközben így szólt bátyjához: »Tungili Khôlu vidék népének fejedelme nincsen, ha mi sereggel megtámadjuk, minden bizonynyal meghódol.« A bátya e beszédet helyeselve, haza érkeztek után egy csapatot választott s Bodancsárt vezéré téve, elküldötte. A mint Bodancsár seregével megérkezett, azon vidék egész népe meghódolt.

Bodancsar holta után fia, *Khabicsi Külüi Bátor* következett. Ennek fia *Makha Dudan*. Makha Dudan-nak nője *Monalón*, a kitől hét fijú született. Monalón kemény és haragos természetű volt. Midőn Makha Dudan holta után Monalón özvegyen maradt a *Yalair* néptörzsnek kis gyermekei a mezei növények gyökerét kiáskálták és azt ették. Monalón szekérre ülve kikocsizott s midőn a mező föltekült voltát látta, haragra gyúlt és így szólott: »e hely az én fiaim lovagló helye, ti gyermekek, miért turkáljátok össze?« Ezt mondva s a lovakat verve, fűzve, nekik hajtott, a minek következtében a gyermekek közül több meghalt, több pedig megsebesült. A Yalair törzs népe ezért fölbőszült és Monalón ménésének minden lovát elhajtották. Monalón fiaí ezt hallva, pánczelt öltöttek és nyomban fűzőbe vették. Monalón szíve fájdalmában így szólt: »fiaim pánczél nélkül mentek el, oh hát ha az ellenséget nem tudják legyőzni!« Ezt mondva, a pánczélokat szekérre rakta s menyei által utánuk küldötte. Az utánuk küldött menyek megérkezése előtt a fiuk az ellenségtől vereséget szenvedtek, s hat fiú életét is vesztette. Erre a Yalair törzs győztes népe hatalommal jött, Monalont megölte és az egész házat kiirtotta.

Monalón legnagyobb unokája, *Khaidu* még kis gyermek lévén, a szoptatós dajka egy fa odujába rejtette azt és úgy mentette meg. A hetedik fiú *Nácsin Bátor* felesége után Balakhó nevű vidék népével rokonságba lévén, szintén megmenekült. Nácsin az ő családjabeliek szerencsétlenségét hallva, haza tért s látja, hogy tiz és néhány gyöngye asszony Khaiduval együtt életben van. Midőn Nácsin e fölött hiába tündödvé nem tudta mitevő legyen, látja, hogy bátyjának fakó lova, a melyet a Yalair törzs népe háromszori hurokkal kerítés után sem tudott megfogni, megmaradt. Nácsin megfogta és fölkontározta azt, s ő magát ménésörnek mondva, csellel a Yalair törzs kikémlésére indult. Mentében az úton lát egy apát és egy fiút, a ki solymot tart kezében, a fiú elől jött, az apa utána. Nácsin az ő bátyjának a solymát megismerte s előre lépve, cselből a fiúhoz így szólt: »Nem láttál-e egy vörös pej lovat a többi lovakat kelet felé vezetni?« — Nem láttam, — felelt a fiú, a ki viszont Nácsintól kérdezte, ha van-e vadréce és lúd a vidéken, a melyen ő átjött? »Van«, felelte Nácsin; s a fiú azon kérésére, hogy vezesse el őt arra, Nácsin csakugyan együtt ment vele és midőn egy folyó kanyarulatát megkerülve visszanez, látja, hogy a hátul lovagló ember messze maradt. Nácsin erre a fiút leszúrja és

a solymot meg a lovat véve, a hátúl lovagló emberrel szembe ment és az előbbi módon cseleskedik. Az ember kérdi, hogy az ő fia, a ki récze- és lúd vadászatra előre ment, miért fekszik és nem kel föl? Nácsin azt felelte, hogy az orra vére megeredt. Az ember kezd dühösködni, mire Nácsin megragadja az alkalmat, s az embert is leszúrja. Onnan előre menve egy hegy alá érkezett és látja, hogy ott van vagy száz ló, s az azokat őrző gyermekek a birka lábcsontcskákkal játszanak. A mint Nácsin fölisméri, hogy azok a bátyjainak lovai, a kis gyermekeket hazugsággal tartva, fölmege a hegyre s onnan négy felé nézett; s a mint látta, hogy sehonnan sem jó senki, a hegyről lement és a gyermekeket megölte s azután vette a solymot és az egész ménest hajtva, haza ment.

Vette Khaidut és a gyöngé asszonyokat, s a Balakhó nevű vidékre költözve, ott letelepedett. Miután pedig Khaidu megnőtt, nagybátyja Nácsin Bátor őt a *Balakhó* és *Csiyeigu* (?)¹⁾ nevű két vidék összes népének fejedelmévé tette. Khaidu fejedelemmé léve, serget szedett és a Yalar néptörzset megtámadta, mire e néptörzs meghódolt, a mi által Khaidu tekintélye és hatalma megszilárdult. Khaidu csakugyan a Balakhó folyó partján telepedett le s a folyón hidat építve, azon járt át és vissza. Attól fogva a négy világtáji törzsek és főnökeik nagyrészt neki meghódoltak.

Khaidu meghalván, fia *Bai-Songkhor* következett. Ennek halála után következett fia, *Dumbikhai*, a ki után következett fia *Khabal* kán. Ennek halála után következett fia *Bardam*, a ki után következett fia *Yeszügei*. Ez háborúval sok törzset meghódítván, hatalma hova-tovább nagyobb lett. Yeszügei a *Tatár* törzs meghódítására menvén, ennek fejedelmét, *Temudsint* foglyúl ejtette. Ugyanakkor Yeszügei nője, *Ölen Odsin* fiút szült, a ki kezében egy vér-csomagot tartva, jött a világra. A vér piros köhöz hasonlított. Yeszügei csodálkozott s minthogy fia éppen akkor született, a midőn ő *Temudsint* foglyúl ejtette, azért fiának *Temudsin* nevet adott.

Keredi ország fejedelmének (Wáng-khán-jának) neve *Tori*. Ezt az *Aiszin* (mandsu-kinai) dynastia tette volt királyá. A kínai *Wáng* szó mongol nyelven *Khan* (kán = király) jelentésű. Tulajdonkép Wang Khan csak apjának *Khólsza Khoszi* főnöknek (kis királynak) halála után következett s midőn ő testvéreit nagyobb részt megölte, nagybátyja *Dsioir* (?) serget gyűjtött és *Khala-Wen* nevű helyen Wang Khan-t megtámadta. Wang Khan serge vereséget szenvedett és Wang Khan csak száz és néhány lovassal menekült meg Yeszügeihez, futva. Yeszügei a maga csapatával megtámadta *Dsioir*-t és legyőzte s a *Khiya*-országba menekült *Dsioir* népét meghódítván, Wang Khan-nak visszaadta. Attól fogva Wang Khan Yeszügeinek halából barátságot esküdött.

¹⁾ A kínai átírásban elferdült névalakok eredetije sokszor kérdéses.

Amaz időben a *Taicsaon*(?) néptörzs, a mely a Yeszügei uralgó családhoz tartozott, s eleinte Yeszügeivel jó viszonyban is volt, de később egy Talbutai nevű egyén kormányzása alatt elhült, Yeszügeivel ellenkezésben állott. Yeszügei holta után a fejedelmi utód, Temudsin kiskorú lévén, a törzséhez tartozók nagy része a Taicsaon törzshöz szegődött. Midőn a fiatal Temudsinnak rokona és megbízottja, *Totuwan Kholdsin* is el akart pártolni, a fiatal fejedelem Temudsin sírva kérte, hogy maradjon, de Totuwan azt válaszolta: »a gödörben lévő víz, bármilyen mély is, mégis elszárad s a kő bármily kemény is, szétmállik, miért akarja tehát őt visszatartani?» Ezt mondva, az összes néppel együtt elindult, hogy a Taicsaon törzshöz szegődjék. Midőn Temudsinnak az anyja, *Ölen* özvegy fejedelemné ezt látta, haragra gyúlt s ő maga sereget gyűjtve, az elpártolni akarókat üzőbe vette és nagyobb részét visszatérítette. A *Yaordsin*(?) törzs seregéből való emberek a fiatal fejedelem, Temudsinnak ménesét tolvaj módon elhajtották, a mit megtudván Temudsin, Bordsival együtt azok üldözésére ment. Bordsi akkor még csak tizenhárom éves volt, s ő meggondolva, hogy a sok és kevés nem egyenlő, oldalról kezdette a támadást, mire a tolvajok az elhajtott ménest elhagyva, elszaladtak. Ugyanazon időtájt Temudsin egyik alattvalója, *Szodsi* a *Szalikho* folyó partján különválva élt. A *Szamukho* törzs fejedelme, *Tutai Szal* a Szalikho folyóhoz besapva, Szodsi ménesét el akarta hajtani. Ezt észre vévén Szodsi, barátjaival együtt a ménes közé bűjt és Tutai Szalt lenyilazta. Ezért a Szamukho törzs emberei fölbőszülve a Taicsaon törzs népével összebeszéltek és egy 30 ezernyi sereget gyűjtve, Temudsin megtámadására jöttek. Temudsin akkor seregével a *Talaban Dsudsí* nevű síkságon időzött, s a mint arról a szándékról értesült, azonnal egész népe seregét összevonta és azt tizenhárom csapatra osztva várakozott. A Szamukho törzs hada legelsőnek érkezett meg. Temudsin szembe menve azzal, a támadáskor parancsát e szavakkal fejezte ki: »Vesztig harcolni, de hátrafelé egy lépést sem tenni!» Egy Bordsi nevű tiszt gyalogra kelve, lova fékszárát az övéhez kötötte és megvetett lábbal állva el kezdett nyilazni s álló helyéből nem is tágitott egy cseppet se. Miután az ellenség seregét levették, Temudsin igen megdicsérte Bordsi kemény vitézségét. Amaz időben az összes törzsek közt csak a Taicsaon törzsnek helye volt terjedelmes, népe számos és ereje nagyon hatalmas. Azzal rokonságban volt a Dsaoliyei(?) törzs. Ez Temudsin lakhelyéhez közel lévén, Temudsin rendszerint a Dsaoliyei törzsszel együtt szokott volt vadászni. Egy nap vadászat alkalmával Temudsin a Dsaoliyei törzs fejedelméhez, *Ioi Lioi*-hoz így szólt: »Ma este nem hálhatnánk-e meg mindketten egy helyen?» *Ioi-Lioi* azt válaszolta, hogy ő szeretne meghálni, csakhogy az őt követő 400 ember számára az eleség nem

legendő, a miért is kísérőit két felé osztva, a felét hazaküldötte. Ekként Temudsin ösztönzésére azon éjjel egy helyen háltak, s ő az loi-Lioi(?) visszatartott embereit étel-itallal ellátta.

Midőn másnap ismét együtt vadásztak, Temudsin a maga barátait eleresztve, a vadakat loi-Lioi-nak embereivel együtt hajtotta; ezek igen sokat ejtve el, hússal megrakodva tértek haza. Attól fogva loi-Lioi emberei Temudsin jószívűségét egymás közt mindig emlegették így szólva: »Taicsaon, az igaz, a mi testvéreink uralkodó családja, de szekerünket és lovunkat használja s az étel-italt mégis megvonja; népek uralkodójához illő szíve nincsen, olyan szívvel bíró csak Temudsin.« A Dsaoliyei törzs fejedelme, loi-Lioi amaz időben a Taicsaon törzs sértegetéseit nem tűrhetvén, *Takhai Dalu* nevű egyénnel és a maga népével együtt Temudsinhoz jött, neki meghódolandó, azon szándékkal, hogy a Taicsaon népet közösen megdúlják. Temudsin ez ajánlatot ily szavakkal fogadta: »Ha olyan voltam is, a ki aludtam, ti fölébresztettetek; innen vissza a szekérenyom megmutatja nektek a helyet, a melyen jöttetek.« Ioi Lioi és Takhai Dalu a szóra nem hajtva, ismét az elpártolás útjára indultak, a mit megtudván a Taicsaon törzs népe, az úton megállította őket és megölte. Attól fogva a Dsaoliyei törzs megszűnt.

Minthogy Temudsin tekintélye és érdeme akkor lassan emelkedőben volt, a Taicsaon minden törzse pedig a kormányzás hiánya miatt nagyon szenvedett, s mert hallották Temudsin bőkezűségét, emberszeretetét, a ki időszerűtől öltözetet és lovat ad alattvalóinak: azért *Csilagón*, *Dsebiyei*, *Siligu*, *Yebure* stb. egyének, valamint *Dolangdsi*, *Szalar*, *Mengu* stb. törzsek Temudsin igazságszeretetét ohajtva, meghódulásra jöttek. Amaz időben az Icsiyei Liyeidi(?)-esaládból való *Bodo* nevű egyén az ijazásban akár lóhátról, akár gyalog hatalmas volt. Temudsin az ő embereit *Dsurcsidan*-t titokban elküldötte hozzá. A mint a Yelgüne (Ergüne?) folyónál lakó Bodo látta a hozzá érkezett Temudsin emberét s azt is, hogy már beesteledett, éjjelre magánál marasztotta, birkát ölve megvendégelte s minthogy *Dsurcsidan* lova fáradt volt, egy jó lóval is megajándékozta s úgy eresztette haza. *Dsurcsidan* haza jöve, részletesen elbeszélte Temudsinnak, mennyire megtisztelte őt Bodo. Temudsin nagyon örült s megígérte, hogy hugát, *Tiyei Malón*-t Bodonak adja feleségül. Bodo az ő rokonát, Yeibu Dsiyandai-t elküldötte Temudsinhoz, a ki megérkezve, így szólt: »Midőn hallottuk a tekintély és érdem növekedését, oly végtelen örvendettünk, mint mikor a felhő eloszlása után a napot meglátjuk, vagy mint a mikor a tavaszi szellő által fölenged a fagy.« Midőn Temudsin azt kérdezte, hogy Bodonak mennyi marhája van, Yeibu Dsiyandai azt felelte, hogy van vagy 30 lóva s felit elhozza leány-díjúl. Temudsin erre azt jegyezte meg, hogy a házasság-kötésnél vagyonról beszélni, annyit

mint vásári üzletet csinálni. A régiek mondása szerint: »A bizalmasság valóban nehéz dolog. Én most a világot szeretném meghódítani; ha a ti Icsiyei Liyei törzsű népetek Bodot követi és nekem őszintén segítségemre lesz, akkor a dolog be van fejezve; mit beszélni a vagonról?« Ezt mondva, hugát Bodonak adta feleségül.

Nem sokára ezután *Dzacsilatai*, *Dzadsukha* és *Toyei* nevű egyének 30 ezernyi sereggel indultak támadni. Bodo ezt hallva, embert küldött, hogy Temudsint értesítse, ő maga pedig seregével Toyeit és társait megtámadta, legyőzte s minden holmijukat zsákmányul véve, a népet hódolatra kényszerítette.

Temudsin az ő családjából való és törzséhez tartozó *Szeccsen Daicseo*-t, *Szeccsen Bükü*-t és a többi összehíva, mindeniknek kezébe lobogót adott és egy szekér kumiszt és tejszeszt (tejből főzött szeszt) magával vive, az *Onon* (Wanan) folyó partjára ment vendégséget adni. Ez alkalommal Temudsin a férfi rokonoknak és *Szeccsen Bükü* anyjának *Khowakcsin* fejedelemnőnek együttesen egy köcsög tejszeszt adott, míg *Szeccsen Bükü* kicsi mamájának, *Yebiyei Gai* fejedelemnőnek egyedül egy köcsöggel adott. *Khowakcsin* fejedelemnő megharagudva, így szólott: »Engem megvetve, Yebiyei Gai-t miért tünteted ki?« s ezzel Temudsin asztal-mesterét *Sigurit* megragadta és elverte és attól fogva Temudsinnal rossz viszonyban volt.

Ugyanekkor *Temudsin* öcsce, *Belgütei*, *Temudsin* megkötött lova mellett volt, egy *Boli* nevű ember pedig *Szeccsen Bükü* lova mellett. *Boli* embereinek egyike egyik lónak a fékét ellopta, a mit *Temudsin* öcsce, *Belgütei* észrevett és a tolvajt megfogta. Erre *Boli* dühbe jött, kirántotta kardját és *Belgütei* vállához vágott. Midőn *Belgütei* emberei *Bolira* akartak támadni, *Belgütei* őket lecsillapítandó, így szólott: »Ti miért akartok rosszat művelni! az én sebem nem súlyos, legyetek hát békében.« A kíséretebeliek azonban nem fogadva szót, vették a kumiszt kevergető fákat és támadásra mentek. *Khowakcsin* és *Kholidsen* fejedelemnőket megfogták és elhozták. *Temudsin* nagy haragra gyúlt és akart menni, hogy az öcscsét, *Belgüteit* megsebesítő embert megkeresse és megölje. De *Belgütei* így szolt: »Te most a világ nagy ügyéhez akarsz fogni, miattam rosszat művelhetsz-e? az én sebem bármennyire súlyos, ha a sors kedvező, talán nem halok bele, hadd azért a halálra keresést.« *Temudsin* e beszédet igen helyesnek találta. Erre *Szeccsen Bükü* embert küldött tudatandó, hogy *Temudsinnal* találkozni kíván, mire *Temudsin* a két fejedelemnőt vissza küldötte.

Minthogy *Szeccsen Daicseo* hatalma akkor tekintélyes volt, bizonyos *Weyi* nevű egyén az ő alattvalóival együtt elindult, hogy hozzá szegődjek. Ennek öcsce, *Weidar* igyekezett ugyan őt lebeszélni, de ő nem hallgatott öcscsére; midőn ez utána ment s akkor

sem tért vissza, *Weidar* megfordult és *Temudsinnak* följánlotta erejét. *Temudsin* így szólt: »Bátyád elpártolt, mi van azzal, ha te itt maradsz?« *Weidar* nem tudván maga iránt bizalmat kelteni, ketté tört egy nyilat és esküdve így szólt: »Ha a fejedelemnek éltem fogytáig segítségére nem leszek, e nyilhoz hasonlóan legyen én velem.« *Temudsin* akkor látva, hogy igaz ember, megbízott benne s nevét megváltoztatva *Szecszen*-nek nevezte és barátul fogadta.

A mongol nép Tatar nevű törzsének fejedelme *Megudsin Szegül*, Aranyország (Mandsu-kinai dynastia) szövetségese volt s hogy ismét azzá legyen, az Aranyország kánja az ő miniszterének *Wanyan Siyangnak* sereget adott, *Megudsin Szegül* megdülő, a mire *Megudsin Szegül* vissza tért a szövetségbe.

Temudsin ezt hallva, a körülötte levő sereget vette és az *Onon* folyótól előre nyomult, hogy *Megudsin Szegül* megtámadja, de egyszermind embert küldött *Szecszen Büküt* fölszólítani, hogy sereget gyűjtve, segítségül jöjjön. *Temudsin* hat napig várakozott, de *Szecszen Bükü* nem jött el. Ekkor *Temudsin* csupán a maga seregével *Megudsin Szegül* szemben megtámadva, azt megölte s minden holmiját zsákmányul ejtette. Miután pedig *Temudsin* alattvalóját a *Naiman* törzs megtámadta és magával vitte, *Temudsin* sereget állított: azon volt, hogy a *Naiman* törzset megdúlja, a miért is *Szecszen Büküt* fölszólítandó, hogy sereget gyűjtsön és segítségül legyen, 60 embert küldött. *Szecszen Bükü* a régi ellenségességre gondolva, *Temudsin* küldött embereiből 10-et megölt, 50-et meztelenre vetkőztetve küldött vissza. *Temudsin* haragra gyűlt és így szólt: »*Szecszen Bükü* az én *Siguri*-mot megverte, öcsém vállát megsebesítette, most erejében bízva engem is el akar tiporni?« Ezt mondván csakugyan sereget gyűjtött s a *Szadsi* vizét átlépve támadott és *Szecszen Bükü* törzsének népét mind megölte, úgy, hogy csak *Szecszen Daicseo*, *Szecszen Bükü* maga és nővéreik menekültek futással. Egy néhány hónap múlva *Temudsin* ismét sereget gyűjtött és a *Szecszen Daicseo*-kat megtámadta s *Tivei Liyeitu* (?) nevű vidékig űzve, *Szecszen Daicseo*-t és *Szecszen Büküt* fogolyul ejtve, megölte.

Kerediország fejedelmének, *Wang Khan*nak öcsese és *Szao Khanbo* nevű egyén *Temudsin*hoz jött meghódolni. Minthogy *Kerediország* fejedelme, *Wang Khan* az emberölésben kedvét találta, öcsese *Yeligu Khala* bátyjára, *Wang Khan*ra haragudott és a *Naiman*hoz szegődött. A *Naiman* törzs fejedelme, *I-Nan*csi (?) seregével kiszállott és *Kerediország* *Wang Khan*ját legyőzve, annak alattvalóit mind fogolyul ejtette és *Yeligu Khalanak* visszaadta *Wang Khan* a *Csidan* (*Kidan*?)-országba menekült. Midőn nemsokára azután *Wang Khan* ismét visszatérőben volt, az úton ennivalója elfogyván, bizonyos fajú birka tejét iva és a tevéből eresztett vért éve, húzamos ideig ilyen nyomorban élt. *Temudsin* ezt hallva s elgondolva, hogy *Wang*

Khan az ő apjával barátságban élt, a maga körüli embereit elküldötte s Wang Khant magához hívatta.

Wang Khan jöttekor Temudsin maga is elébe ment s madárhúst adott enni, azután pedig a *Tula* folyó partján vendégséget rendezett Wang Khan tiszteletére, sőt apául fogadta. Temudsin sereget gyűjtve a *Csiyeiliyei* (Csiklik?) törzs meghódítására ment, de az ő serege zavarba jött s maga is a lóról leesett, a mit látva *Bordsi* nevű tisztje, a maga lovára ültette Temudsint és úgy mentette meg. Minthogy ama nap az idő havazós volt és tanyát nem találtak, Temudsin a burján közé feküdt le, *Mukhuli* és *Bordsi* tisztjek pedig Temudsin fölé nemezt feszítve tartottak s virradatig álltukban lábukat sem mozdították. A hó mélysége néhány lábnyi volt. Azután a szenvedéstől megmenekülve, haza indultak. Volt egy *Szoo* nevű, igen hatalmas ijász, a kit Temudsin nagyon szeretett s a kinek ő »Mester« nevet adott. A visszatérő úton Temudsin rablókkal találkozott s midőn azok támadni akartak, két récze jött repülve. S midőn Temudsin Szoot felszólította, hogy lője le az egyiket, ez azt kérdezte, melyiket, a hímet-e vagy a nöstényt? »A hímet«, mondá Temudsin és Szoo a hímet csakugyan lelőtte. A rablók ezt látva és megijedve, így szóltak egymásnak: »ha ez ember a lövésben oly hatalmas, hogy még a repülő madár sem tud menekülni előle, hogyan menekülhet az ember?« Ezt mondva, támadás nélkül, futással menekültek. Egy nap Temudsin 30-nál több lovassal a hegyekben egy hegyi árokban járva, tisztjeihez így szólt: »ha e helyen gaz rablókra bukkannánk, mit csinálnánk?« *Mukhuli* így válaszolt: »én magam talán csak fogadhatom őket.« Nemsokára csakugyan rablók jöttek ki és nyilazásuk oly sürű volt, mint a záporosó. *Mukhuli* vette az iját és három rablót lelőtt, mire a rablófőnök azt kérdezte, ki ő? — *Mukhuli*, — válaszolá ő s leoldva lova nyergét azzal Temudsint eltakarta és megmentette. Erre a tolvajok is elmentek.

Amaz időben a néptörzsek még nem lévén lecsendesítve, *Bordsi* tiszt éjjelenként őrzőratot tartott s úgy Temudsin nyugodtan alhatott. Temudsin az ő négy tisztjét, *Mukhulit*, *Bordsit*, *Borogolt* és *Csilagon*-t becsületesnek és bátornak mondva és dicsérve, őket »a négy őszinte« névvel nevezte.

Temudsin ismét a *Miyei Licsi* (Miyer-it, Meger-it h.) törzs meghódítására indult. A harcolás közben hóvihar támadván, *Temudsinnak* tisztje, *Bordsi* az ellenség közé nyomult és Temudsint kereste, de nem találta. Midőn *Bordsi* onnan a *Nukte* nevű helyre jött, látja, hogy Temudsin már visszaérkezett és a szekérben alszik. Temudsin az ő *Bordsijának* megérkeztét hallván, mondá: »Az ég nekem segítségemre volt.« Temudsin sereget gyűjtött és a *Meger-it* (Megerek) nevű törzsnek fejedelmével *Toto*-val *Monasa* hegy alatt

harczot víván, annak vagyonát, élelmét és mindenét zsákmányúl ejtette és azt a Kerediország fejedelmének, Wang Khannak adta. Attól fogva Wang Khan törzsének népe egy kissé szaporodva, *Wangkho* nevű helyen telepedett le. Wang Khán, a mint ereje növekedett, a nélkül, hogy Temudsinak mondotta volna, csupán a maga erejével a *Meger*-it néptörzset haddal támadta meg. Ez utóbbinak serege csatát veszítvén, a törzs fejedelme, Toto futással menekülve Bargöcsin nevű helyre ment. Wang Khán nagy zsákmányt kapva haza tért, de Temudsinnak semmit sem adott. Azonban Temudsin ezért szívében rosszat legkevésbé sem gondolt. Minthogy amaz időben a *Naiman* törzs fejedelme, *Bolu Ioi*(?) khan még nem hódolt vala meg Temudsinnak, ez Wang Khannal együtt meghódítására indult. S midőn a Khesingbasi nevű pusztába érkezett, a *Naiman* törzs előörsét vezető *Yedi Tobo* nevű egyén száz lovas csapattal jött Temudsin seregével szembe, de látva Temudsin seregének nagy erejét, egy magas hegy tetejére másztában *Yedi Tobo* lovának nyerge felre csuszamodván, ő a lóról leesett. Ezt látva Temudsin egyik katonája, *Yedi Tobot* megfogta. Ezután Temudsin megint a *Naiman* törzs két vezérének, *Csioi Siweyu*(?) és *Szabarnak* csapatával találkozott, s minthogy a nap lenyugvóban volt, a támadást másnapra határozta s azzal ki-ki a táborába tért.

A Szamukho törzs fejedelme embert küldött, a ki által Wang Khannak ezt mondotta: »En téged illetőleg olyan vagyok, mint a fehér szárnyú madárka, más pedig olyan, mint a lúd; a fehér madárka a hidegben is, melegben is éjszakra marad, de a lúd, ha hideg lett, meleg vidéket keresve, délre repül; Temudsin szívében bízni nem lehet.« Wang Khan e beszédet hallva azon éjjel a táborában nagy tüzet gyújtott és senki híre nélkül titkon a táborát felszedte és más helyen állapodott meg. Viradat után Temudsin ezt látva és gyanakodva, hogy Wang Khán szíve hamis, seregét megfordította és a *Szali* folyónál állott meg. Wang Khan is seregét vissza fordítva, a *Iúla* folyónál foglalt állást. Wang Khan fia *Ilakho* és ennek öcsese *Szao Khanbo* Temudsinnal találkozandó, elindult, s a mint ezt a *Naiman* törzs egyik vezére, *Csioi S.* meghallotta, hátulról megtámadta és Wang Khan emberei nagyobb részét elfogta. *Ilakho* futással menekült, s Wang Khánnak elmondva a dolgot, ez azonnal *Ilakho*-t és *Bulugotai*-t az ellenség üldözésére küldötte. Egyszersmind küldött embere által Temudsinnak ezt izente: »A *Naiman* törzs törvényt nem ismerve az én népem kirabolta és magával vitte; a fejedelemnek négy kitűnő vezére van, a mint mondják, rövid időre nem engedné-e át őket nekem, hogy az ellen-ségen boszút álljak?« Temudsin az eddigi haragját elnyomva, *Bordsi Mukhuli*, *Borogol* és *Csilagon* nevű négy tisztjének serget adva, elküldötte. A négy tiszt hadának megérkezése előtt *Ilakho* a *Naiman* törzsnek *Csioi S.* vezérét utólérve megtámadta, de serege

vereséget szenvedett és Bulugõtait az ellenség foglyúl ejtette. *Ilakho* a kinek lovát középtájon lőtték meg, alig hogy megmenekült. Nemsokára *Bordsi*, *Mukhuli*, *Borogol* és *Csilagon* négy tisztnek csapata megerközvé, a Naiman törzs seregét legyőzték, az elvett holmit mind visszavették s Wang Khannak visszaadták. Temudsinnak öcsese, *Khaszar* seregét gyűjtött és szintén a Naiman törzs megdúlására ment. A Naiman törzs serege a Khulaszan hegy oldalánál szembe jöve támadt, de Khaszar serge a Naimanét legyőzte s azután a törzs legtöbb családját megölte, a minnek következtében a Naiman törzs ereje lepadt.

Amaz időben a Taicsaun törzs még hatalmas volt s így Temudsin Wang Khannal a *Szali* folyónál egyesülve, Taicsaun fejedelmét *Khangkho*-t az Onon folyónál megtámadta s Khangkhó sergét legyőzvé, abból igen sokat leölt, számtalant pedig foglyul ejtett.

A *Khadadsin*, *Szadsiu*, *Doluban* (Dörbön), *Tatar* és *Khongdsila* öt törzs népe, hallva a Naiman és Taicsaun törzs seregének legyőzetését és Temudsin hatalmától egészen megijedve, nyugtalanná lett, a miért is az öt törzs népei az *Alai* nevű forrásnál összegyűltek s fehér lovat ölve, szövetséget esküdtek, hogy Temudsint és Wang Khant haddal támadják meg. A Khongdsila törzs emberei aggódva, hogy az ügy nem sikerül, alattomban embert küldöttek Temudsinhoz, s neki a dolgot tudtúl adták.

Temudsin Wang Khannal együtt a *Khotu* (Khotu) nevű tótól elindúlva s az öt törzs seregével szembe tartva *Bayiliyei* (?) vizénél találkoztak, azt megtámadták és nagyobb részét tönkre tették. Wang Khán ezután seregét elosztván, a *Lulin* (?) folyótól elindult. Az ő öcsese *Szaokhanbo* titkon *Andon*, *Aszu* és *Yankhotor*-ral tanácskozával így szólott: »Bátyám lelkiismeretére nézve nincs törvény, a mi bátyáinkat és öcséinket legyilkolta, reánk nézve testvériség lehetséges-e?« E beszédet Andon és Aszu Wang Khannak elmondotta, mire Wang Khan az ő öcseseit, *Szaokhanbo*-t és *Yankhotor*-t megfogta s kötözve a mongol sátor elé hozta. Ott a kőtelet leoldva, Yankhotorhoz így szólott: »Midőn mi a Khia országból jöve, az úton sokáig nyomorkodtunk, az egymásnak tett esküt elfeledted-e?« Ezt mondva Yankhotor arczára pökött, az ott ülők is fölkeltek s reá pöktek. Minthogy Wang Khán öcsesét, Szaokhanbot folyvást sértegette s ez azt nem tűrhette, Yankhotorral együtt a Naiman törzshöz menekül.

Temudsin a *Csecser* hegyétől seregével fölkelve, a Tatar törzs megdúlására indult. A Tatar törzs fejedelme, *Ala Udu* seregét gyűjtött, s szembe indult és támadott, de Temudsin győzött. Ugyanakkor a *Khongdsila* törzs népe jöni akart, hogy Temudsinnak meghódoljon, de mivel Temudsin öcsese, Kaszar e szándékukat nem ismerte, kirabolta őket, a miért is a *Khongdsila* törzs megharagudott s a *Szamukho* törzshöz szegődött.

BÁLINT GÁBOR.